

*Јусиф ГАЗЫЈЕВ,
педагожи елмләр намизәди,
Бакынын 276 сажлы мәктәбинин муәллими*

МӘКТӘБ КИТАБХАНАСЫНЫН ИШИНӘ РӘҤБӘРЛИК ВӘ НӘЗАРӘТИН ТӘШКИЛИНИН ПЕДАГОЖИ ӘСАСЛАРЫ

Мәктәб китабханасы тәшкил етдији фәрди вә күтләви ишләр-лә фәнләрин тәдрис кејфијјәтинә јахындан көмәк едир вә шакирдләрин тәлим-тәрбијәсиндә мүәјјән дәрәчәдә мүсбәт тәсирини көстәрир.

Бу бахымдан шакирдләрин муәталиә мәдәнијјәтләринин инкишаф етдирилмәси вә истигамәтләндирилмәси башлыча вәзифәдир. Бу вәзифә исә мәктәбдә коллекиал рәһбәрлик нәтичәсиндә һәјата кечирилир. Коллекиал рәһбәрлијин илк мәнбәји педагожи шурадан башлајыр.

Адәтән мәктәбләрдә китабханалар илин сонунда педагожи шурада илик һесабатлар верирләр вә чари илин илк педагожи шурасында јенидән онларын фәалијјәти нәзәрдән кечирилиб планлары тәсдиг едилир. Бу һал һәм педагожи шуранын јүкүнү чоһалдыр вә һәм дә илин сонунда гәбул едилмиш тәклиф вә гәрарлар чари илин әввәлиндә гәбул едилән тәклиф вә гәрарларда өз әксини тапмыр. Бу бахымдан китабхананын фәалијјәтинә даир һесабатын тәдрис ишинин әввәлиндә кечирилән педагожи шураларын бириндә муәакирә едилмәси даһа мөгсәдә мувафигдир. Бу ичласда китабхананын илик фәалијјәти тәһлил едилир, мөвчуд нөгсанлары арашдырылыр вә чари ил үчүн вәзифәләри мүәјјәнләндирилир. Шура ејни заманда китабхананын чари ил үчүн иш планыны тәсдиг едир. Китабхананын јазылы һесабаты мәктәб сәнәдләриндә сахланылыр. Китабхананын фәалијјәтинә даир һесабатын муәакирәси заманы китаб фоңду, онун муәллим вә шакирд континкентинин тәләбатынын нә дәрәчәдә өдәнилмәси, охучулара хид-мәт ишинин форма вә мөзмуну дитәт мәркәзиндә олур. Һәмши педаго-

жи шура китабхананын даими фəалијјэт органы олан китабхана шурасынын тəркибини мўэјјэн вə тəсдиг едир.

Үмумтəһсил мəктəблəриндə китабхана шурасынын, мўəллимлəрин вə шакирд континкејтинин сажындан асылы олараг 7-15 нəфəрдəн ибарəт сечилир. Китабхана шурасынын тəркибинə онун даими ўзвлəри кими ашағьдакылар дахил едилир: мəктəбин директору, тəлим-тəрбијə ишлəри ўзрə директор мўавини, синифдəнхарич вə мəктəбдəнкəнар тəрбијə ишлəри ўзрə тəшкилатчы, ушаг тəшкилатынын рəһбəri вə китабханачы. Шуранын дикəр ўзвлəри педагожи коллективин тəркибиндəн вə китабхана фəаиларындан сечилир. Шуранын сəдри мəктəбин директору, катиби исə китабханачы сечилир. Китабхана шурасы рўдə бир дəфəдəн кеч олмајараг өзүнүн шура ичласларыны кечирир. Шура өз ичласларында китабхананын илтик иш планыны мўзакирə вə тəсдиг едир, китабхана ишинə даир чари мəсəлэлəri һəлл едир, дивар гəзетинин редаксия һejəтини сечир, китабханада фəалијјэт кəстəрэн дəрнəк вə клубларын ("Чилдчилик дəрнəји", "Китабсевəрлэр", "Китаб достлары" вə с.клубларын) рəһбэрлəрини тəјин едир, онларын ишинə нəзарəт едир вə вахташыры һесабатларыны динлəјир.

Бурада мəктəб китабханасы фондунун комплектлəшдирилмəsi үчүн вəсаитин ајрылмасы вə хəрчлəнмəsi, мəктəб дəрсликлəri үчүн сифаришлəрин һазырланмасы вə верилмəsi, китабхана фондунун кəһнəлмиш вə јарарсыз əдəбијјатдан тəмизлəнмəsi, мəктəб китабханасы үчүн инвентарларын алынмасы кими бир сыра тəшкилаты ишлəрин һej-ата кечирилмəsi нəзəрдə тугулур.

Мəктəб китабханасынын ил əрзиндə һejата кечирəчəји дикəр тəдбирлэр исə үмуми мəктəб планынын "Синифдəнхарич вə мəктəбдəнкəнар ишлэр" бөлмəsi дахилиндə "Китабханада кəрүлəчəк ишлэр" адлы јарымбөлмэдə планлашдырылыр. Китабханачы мəктəбин үмуми илтик иш планы илə јахындан таныш олур вə өз фəалијјетини бу плана ујгун олараг гурур.

Мəктəбдə китабхананын фəалијјетинə коллекиал рəһбэрлик формаларындан бири дə директорјаны мўшавирəлəрдир. Тəлим-тəрбијəнин бүтүн сəһəлəриндə олдугу кими мəктəб китабханасынын фəалијјетиндəки бир сыра мəсəлэлəri оператив шəкилдə директорјаны мўшавирəдə һəлл етмəк лазым кəлир. Мəлумдур ки, директорјаны мўшавирəлэр мўдиријјетин бүтүн ўзвлəринин фəалијјетини əлағəлəндирмəк мəгсəдини илэјир.

Мəктəбин тəшкилатчысы синиф рəһбэрлəринə, мəктəб

китабханасына, шакирд өзүнүидарə оргашларына мəслəһəт вə кəмəк едир, шакирдлəрдə мўталиə мəдəнијјетинин вə јарадычылыг габилитетлəринин инкишаф етдирилмəsiнə даим гəјгы кəстəрир. Она кəрə дə синифдəн вə мəктəбдəнкəнар тəрбијə ишлəринин тəшкилатчысы ишини планлашдыраркəн мəктəб китабханасынын фəалијјетинə дə дигтəт јетирилмелидир.

Мəктəб китабхана ишинə рəһбэрлик вə нəзарəтин дикəр васитəлəриндəн бири дə китаб фондунун мəгсəдəујгун тəшкили вə онун мəзмунунун педагожи коллективə хўсусəн синиф вə фəнн мўəллимлəринə чатдырылмасыдыр. Фондда олан китаблар - дəрсликлэр, бəдин вə елми-күглəви əдəбијјат, тəдрис-методики вə педагожи əдəбијјатын кəмијјэт вə кeјфијјети мəктəбин педагожи вə шакирд коллективи илə тарашлашмалыдыр ки, һəм китаб гытлыгы јаранмасын, һəм дə китаблар форма вə мəзмунча јарарлы олсун.

Мўəллимлəрин педагожи усталыгынын јүксəдилмəsiнə вə ихтисасынын артырылмасына кəмəк мəгсəди илə китабханаја дахил олан јени тəдрис-методики вə педагожи əдəбијјатын тəблигинə хўсуси дигтəт јетирилмелидир. Китабханачы мўəллимлəрə хидмəт ишини һej-ата кечирəркəн ашағьдакы истигамəтлəрдə иш апарыр:

1) Јени тəдрис-методики вə педагожи əдəбијјатын тəблиги; 2) Педагогика, психологика елмлəri ўзрə вə ајры-ајры фəнлəрин тəдриси методикасына даир мөвчуд китаб фондунун əјрəнилмəsi, тəһлили вə тəблиги; 3) Мəлумат хидмəтинин тəшкили; 4) Габагчыл тəчрүбəнин тəблиги; 5) Мўəллимлəрə китабханаларарасы абонемəнт васитəsi илə хидмəт.

Бу ишлəрин һejата кечирилмəsi үчүн бир сыра əјачи вə шифаһи тəблиғат формаларындан: китаб сəркилəri, библиографик ичмаллар, китаб мўзакирəлəri, китабхана плакатлары, тəвсижə сижаһылары, китаб хўласəлəri, фəрди вə груп һатында сəһбəтлэр вə с. кениш истифадə едилир. Онлар мўəллимлэр үчүн "Мəктəбдə тəбиғəт елмлəринин тəдриси", "Мəктəбдə ичтиман вə һуманитар елмлəрин тəдриси", "Синиф рəһбэрлəринə кəмəк" вə с. мөвзуларда китаб хўласəлəрини кечириллэр. Һər бир китаб хўласəсиндə 5-7 адда китабын əһатə едилмəsi мəслəһəтдир. Илдə бир-ики дəфə ајры-ајры фəнлəрин тəдриси ўзрə тəвсижə сижаһыларынын тəртиби дə јахшы нəтичə верир.

Китабханаја дахил олан методики əдəбијјат һаггында мўвафиг охучуларла фəрди вə груп һатында сəһбəтлəрин дə апарылмəsi јахшы сəмərə верир. Китабханада "Јени педагожи əдəбијјат" адлы даими

китаб сәркиләринин тәшкилини дә нәзәрдә тутмаг вачибдир.

Китабханаларда бу сәһәдә јени әдәбијјатын тәблиғи илә јанашы, мөвчуд китаб фондунун өјрәнилмәси вә ондан истифадәнин тәһтилинә дә дигтәт јетирмәк лазымдыр. Хансы сәһәләрә даир әдәбијјата даһа чоһ мүрачиәт олундуғу вә хансы сәһәләрә даир әдәбијјатын тәблиғинә даһа чоһ еһтијачын олдуғу китабханачы тәрәфиндән вахташыры тәһтил едилир.

Китабханаларда мүәллимләрә мәлүмат хидмәтинин тәшкилине дә кениш јер верилмәлидир. Бу бахымдан габагчыл китабханалар "Халг маарифи", "Педагогика", "Педагожи елмләр" адлы јени китабларын вә дөврү мәтбуат әсәрләринин, "Чари мәлүмат бүллетенләри", "Китаб сәлнамәси", "Китаблар аләминдә", "Азәрбајчан мәктәби" журналында дәрч олунан "Педагожи әдәбијјат јениликләри", "Јени китаблар" вә с. әсасында библиографик мәлүматлары мүәллимләрә вә фәһн кабинетләринә чатдырыр, мәктәбдә тәлим кејфијјәтинин јүксәлдилмәсинә сон дәрәчә мүсбәт тәсир едир.

Мәктәб китабханаларында фонду әкс етдирән мәлүмат-библиографика апаратынын, әлифба вә системли каталогларын, үмуми картотеканын олмамасы вә фондун мәзмунунун кејфијјәтсиз олмасы ондан истифадә едилмәсини сәмәрәсизлијә апарыр. Бу бахымдан мәктәб рәһбәрләри китабхана фондунун өјрәнилмәси, јени әдәбијјатларла комплексләшдирилмәси, мәзмунча көһнәлмиш вә јарарсыз әдәбијјатдан тәмизләnmәсинә дә хүсуси дигтәт јетирмәли, бу сәһәдә мүәјјән мәлүматә малик олмалыдырлар.

Тәлим кејфијјәтинин јүксәлдилмәсинин мүһүм амилләриндән бири дә сәјјар-синиф, фәһн кабинетләри вә чөл китабханаларынын тәшкилидир. Габагчыл мәктәб китабханалары синиф, фәһн кабинетләри вә чөл китабханалары тәшкил етмәклә һәм өзләринин, һәм дә синиф вә фәһн мүәллимләринин шакирд мүғалиәсинә рәһбәрлик вә нәзарәт ишини јүнкүләшдириб гәјдәја салыр, һәмчинин синифдәнхариç охучу китаб фондуну реаллашдырыр.

Мәктәбдә шакирд мүғалиәсинин сәмәрәли тәшкилиндә вә она рәһбәрликдә китабхананын иш планы башлыча вә һәлледиçi рол ојнајыр. үмуми шакирд мүғалиәси системини јарадыр. Шакирд мүғалиәси мәктәб китабханасынын әсаснамәси үзрә тәдрис программасына мүвафиг олараг планлашдырылыр. Олур ки, планын конкретлијинә вә һәјәтә кеçирилмәсинин мүмкүнлүјүнә вачибдир. Планын тугулмасында дәрәс программына ујғун синифдән вә мәктәбдәнхариç мүғалиә едиләчәк әдәбијјатын әјани тәблиғинин иш формалары ишығландырылыр.

малары ишығландырылыр.

Планлашдырма заманы елмилик, мүвафиглик, конкретлик кими пәдегожи принципләрә риәјәт етмәк вә планда ашағыдакыларә әсасланмаг лазым кәлир:

- мәктәбдә вә мәктәбдәнхариç мүһитдә китабла јеринә јетирилән ишин мәзмун, форма вә методларында әлағә вә ардычылығ;

- мүхтәлиф јашлы охучуларә - мәктәблиләрә дифференциал јанашманын тәмини, һәмчинин бүтүн јаш дәрәчәләри үзрә әлбир ишин әһәтә едилмәси;

- мүсбәт охучу кејфијјәтини формалашдыран, мәктәблиләрин идрәк, әмәк вә ичтимаи фәаллығыны инкишаф етдирән ән сәмәрәли тәсиретмә васитә вә методларын нүмајиш етдирилмәси.

Китабла апарылан тәрбијә ишинин әлағәли планлашдырылмәси онун системли вә мүтәшәккил һәјәтә кеçирилмәсини тәмин едир. Планын белә тәртиб едилмәси зәрури чәһәтләри нәзәрә алмаға, тәрбијә ишинин кеңишини бүтүн деталлары илә бүтөвлүкдә тәсәввүр етмәјә имкан верир. Мәктәб китабхана ишинин планлашдырылмәсында ваһид тәләб ола билмәз. Оңун мәзмуну вә структуру һәр бир мәктәбин конкрет вәзифәләри, шәраити вә хүсусијјәтләри илә әлағәлардыр. үмуми чәһәт будур ки, иш планында нәзәрдә тутулан тәдбирләр һуманизм тәрбијәсинин мәгсәд вә вәзифәләринин јеринә јетирилмәсинә јахындан көмәк етмәлидир.

Плана верилән вачиб тәләбләрдән бири перспективликдир ки, бунун елми вә методики мәзмуну иш планында әкс етдирилир. Бурада мәктәб китабханасынын тәмасда олдуғу мүәссисә вә тәшкилатларла биркә фәалијјәти әкс олунур. Бунлар ушаг китабханалары, китаб-сәвәрләр чәмијјәти, ушаг вә кәнчләр тәшкилатларыдыр. Бу бәлмәдә китабхана ишинин тәшкилиндә вә шакирд мүғалиәсиндә һәр бир тәшкилатын нә вахт, хансы синифләр үзрә, нә кими тәдбирләрдә чыхыш вә иштиракынын мәзмуну верилмәлидир.

Планда охучуларын өјрәнилмәси иши китабхананын фәалијјәтинин вачиб тәрәфләриндәндир. Бу бахымдан охучуларын марағы, әмәк тәрбијәси, пешәјөнүмү вә с. сәһәләрин өјрәнилмәси башлыча шәртдир. Планда бу вә ја дикәр охучу групу илә апарылачаг ишләрин конкрет формалары (тираәтләр, конфранслар, клуб ишләри вә с.) вә методлары көстәрилмәлидир. һәмчинин китабхана-библиографика билликләринин тәблиғинә, шакирдләрин мүғалиә мөдәнијјәтинин јүксәлдилмәсинә даир тәдбирләр комплексинә дә өз әксини тапмалыдыр.